मासिक खबर मंसीर अंक २०७२

यो महिना

नीति वकालत तथा भूमि आन्दोलन

--कृषि विकास रणनीति माथि नीतिगत बहस
-- योजना आयोगसँग सम्वाद
-- किसान भेला, गुठी सम्मेलन
-- लैंगिक हिंसा विरुद्ध ञ्याली, सडक नाटक

भुकम्प पुनस्थापना

-- प्रारम्भीक बाल विकास केन्द्र अस्थाई शिक्षण र महिला सुरक्षित केन्द्र निर्माण
-- कामका लागि नगद, निर्माण सामाग्री, ब्ल्याङकेट र सोलार बत्ति वितरण

नीति वकालत तथा भूमि आन्दोलन

कृषि विकास रणनीति माथि नीतिगत बहस

सामुदायिक आत्मनिर्भर केन्द्रले हालै पारित कृषि विकास रणनीति मा केन्द्रित भई नीतिगत बहसको आयोजना गऱ्यो । थुप्रै बलिया पक्षका बावजुद कृषि विकास रणनीतिले साना, भूमिहीन तथा सीमान्तकृत किसानका हित संबोधन गर्न नसकेको र बजारीकरण तथा ठुला किसानलाई बढी प्रश्रय दिएको भनेर सरोकारवालाले चासो व्यक्त गरेका छन् । यसै सन्दर्भमा कार्यान्वयनमा जान लागेको कृषि विकास रणनीतिलाई कसरी किसान-मैत्री बनाउने भनेर विचार विमर्श गर्न बहसको आयोजना गरिएको थियो ।

अक्सफाम नेपालको सहयोगमा आयोजन गरिएको बहसमा कृषि मन्त्री हरिबोल गजुरेल, सरकारी पदाधिकारी, नीतिनिर्माणकर्ता, किसान संघका प्रतिनीधि,प्राज्ञिक व्यक्तित्व तथा सञ्चारकर्मीको उपस्थिति थियो। कार्यक्रममा विश्लेषक हरि रोकाले कृषि विकास रणनीतिका विविध पक्षमाथि चर्चा गर्दै कार्यपत्र पेश गर्नुभएको थियो भने सो कार्यपत्रमाथि राष्ट्रिय किसान सञ्जालका डा. प्रेम दंगालले समिक्षात्मक टिप्पणी गर्नुभएको थियो।

जमीनको वितरण तथा व्यवस्थापन र समग्र संरचनागत परिवर्तनमा जोड गर्नुपर्ने र संघीय स्वरुपमा मुलुक जान लागेको अवस्थामा प्रादेशिक र केन्द्रिय तहमा कुन निकायको के भूमिका हुनेमा नीतिले स्पष्ट व्यवस्था गर्नुपर्ने विचार हरि रोकाले राख्नुभयो । भूमिहीन किसानहरुको भूमिमाथिको अधिकार सुनिश्चित नगराई नीतिले पूर्णता नपाउने विचार राष्ट्रिय भूमिअधिकार मञ्चका अध्यक्ष ल्याम बहादुर दर्जीले व्यक्त गर्नुभयो । अक्सफाम नेपालकी रक्षा नेपालले रणनीतिले २० रोपनी भन्दा

धेरै जमीन भएका किसानलाई लगानीको लागि प्राथमिकतामा राख्दा साना तथा महिला किसान ओझेलमा परेको साथै खाद्य सम्प्रभुताको सवाललाई नीतिले उचित सम्बोधन गर्न नसकेको कुरा उठाउनु भएको थियो ।

संघियताको आधारमा रणनीति ल्याउदा कृषि प्रसार योजनामा ढिलाई हुने भएकोले सो गर्न नसकिएको, भुकम्प पछिको परिस्थितिलाई समेट्न नसक्नु नीतिको कमजोरी भएको र बहसमा प्रस्तुत सल्लाह-सुझावलाई समावेश गर्दै रणनीतिलाई बलियो बनाउदै लैजाने प्रतिबद्दता कृषिमन्त्री हरिबोल गजुरेलले व्यक्त गर्नुभयो । उहाँले किसानलाई वर्गीकरण गरी परिचयपत्र दिने र सोही अनुरुप कार्यक्रम बनाउने बताउनुभयो ।

राष्ट्रिय योजना आयोगसँग सम्वाद

राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्चले पुनर्निमाणमा भूमिको सवालमा छलफल गरेको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगका सभाहलमा आयोगका उपाध्यक्ष डा युवराज खतिवडा को उपस्थितीमा छलफल गरिएको हो । सासंद काशीनाथ अधिकारी, विभिन्न किसान सङ्गठन, नागरिक समाज, भूमि अभियानकर्मीहरुका बीच भएको सम्वाद श्रङ्खलामा ५ महिला १८ पुरुष गरि जम्मा २३ जनाको सहभागीता थियो । छलफलमा सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्रका कार्यकारी निर्देशक जगत देउजाले भूमिसम्बन्धी प्रश्नलाई हल नगरी पुनर्निर्माणको काम अपुरो हुने धारणा राख्नुभयो । छलफललाई शुरु गर्दै उहाँले भुकम्प प्रभावित जिल्लाका सुकुम्वासी, विस्थापनमा परेका समुदायको सुरक्षा, सुरक्षित क्षेत्र नक्शाकंन, कृषियोग्य भूमिको संरक्षण र विगतदेखी सल्टीन नसकेको भुमि समस्यालाई हल गर्नुपर्ने बताउनु भयो । छलफलमा डा. युवराज खतिवडाले सुरक्षित क्षेत्र नक्शाकंन र भू उपयोग ऐन बनाई कार्यान्वयन गर्ने विषयलाई अगाडि बढाउने बताउनुभयो ।

गुठी सम्मेलन सम्पन्न

"गुठी किसान संगठित हौं, जोतिरहेको जग्गा रैकर गरौं" भन्ने सन्देशका साथ गुठी जग्गाका किसानहरुको राष्ट्रिय सम्मेलन दाङको घोराहीमा भव्यतापूर्वक सम्पन्न भएको छ । पूर्व महोत्तरी देखि पश्चिम बैतडी सम्म १३ जिल्लाका ८२ जना प्रतिनीधिले सम्मेलनमा भाग लिएका थिए । सम्मेलनमा गुठी समस्या समाधानको लागि ८ बुदे घोषणापत्र पनि जारी गरिएको थियो ।

सोहि कार्यक्रम अन्तर्गत गुठी तथा मोहि किसानको हकअधिकार पैरवी गर्न निकालिएको बृहत च्यालीमा १२ सय बढी किसान कृषि औजार, हलो, जुवा र कोदालो बोकि सहभागी भएका थिए । अब देखि प्रभुमहाराज जोगीहरुलाई पाल्न नसकिने उदघोष गर्दै गुठी किसानले जोतिरहेको जमीनमाथि स्वामित्व स्थापना गर्न सरकारसँग माग गरेका छन । राष्ट्रिय भूमिअधिकार मञ्च नेपालका अध्यक्ष ल्याम बहादुर दर्जिको अध्यक्षयता तथा स्वर्गद्धारी गुठी जग्गा कमाउने किसान प्रभु चौधरीको प्रमुख आतिथ्यमा भएको कार्यक्रममा सरकारी निकायका प्रभूख तथा जिल्ला स्तरका प्रमुख पार्टिहरुको प्रतिनीधीहरुको सहभागीता थियो ।

गुठी पिडित किसानहरुको तर्फ बाट स्वर्गद्धारी गुठी संर्घष समितिका सहदेव थारु, जिल्ला भूमिअधिकार मञ्च पाल्पा अध्यक्ष रोम बहादुर राना, रत्ननाथ गुठी जग्गा कमाउने किसान बुद्धिराम थारु र गुठी किसान रसुवा बाट निमा तमाङले गुठि जग्गा रैकर गर्नको लागी कानून बनाउन राजनीतिक पार्टिहरु र सरकारी निकायसंग माग गर्नु भएको थियो ।

कार्यक्रममा गुठी संस्थानका लक्ष्मण ज्ञवालीले प्रशिक्षण दिनु भएको थियो । उहाँले गुठीको संरक्षण गर्दे किसानले जोतिरहेको जग्गा किसानको स्वामित्वमा दिन आफुहरु लागि पर्ने बताउनुभयो ।

महिला किसान भेला र नेतृत्व-विकास तालिम

महिला किसानका सवालबारे छलफल गर्न मकवानपुर र चितवन जिल्लामा महिला किसानको जिल्ला स्तरिय भेला भएको छ । चितवनमा ४१ जना र मकवानपुरमा ३४ जना गरि ७५ महिला किसान भेलामा सहभागी भएका थिए ।

उत्पादित बस्तुले राम्रो मुल्य नपाउनु, समयमा गुणस्तरीय बिउँमल नपाउनु, महिलाले कृषिमा गरेको कामको मुल्याङ्कन नहुनु, खेती गर्ने प्राविधिक ज्ञान नहुनु र महिलामैत्री कृषि औजार नपाउनु जस्ता समस्या प्रति महिला किसानले सरोकारवालाहरुको ध्यानाकर्षण गराएका थिए । त्यस्तै महिलाको नाममा जमिन नहुनु, घरमा पुरुषको आधिपत्य र निर्णयप्रक्रियामा महिलाको भूमिका नहुँदा आफुले चाहेको बाली लाउन नपाउनु, महिला र पुरुष कृषि मजदुरको ज्याला फरक हुनु, पुरुषहरु विदेशिएकोले घर र खेती दुवैको बोझ महिलाले उठाउनुपर्ने तर त्यसका बावजुद किसानको रुपमा पहिचान नपाउनु आदि जस्ता महिला किसानले भोग्दै आएका समस्या बारे पनि भेलामा छलफल भएको थियो । यी पक्षहरुलाई सम्बोधन गर्दै महिला किसानको सशक्तिकरण गरिनुपर्ने माग भेलाले गरेको थियो।

त्यस्तै भूमि अध्ययन घर ठिमुरामा राष्ट्रिय महिला किसान मञ्च र राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्चका सदस्य र पदाधिकारी समेत जम्मा २२ जनाको सहभागीतामा अगुवा महिला किसान नेतृत्व विकास तालिम सञ्चालन गरियो ।

तालिम मार्फत अगुवा महिला किसानहरुको नेतृत्व, संविधानमा महिला अधिकार, लैङ्गिक विभेद र यसले पारेको असर, भूमिमा महिला अधिकार, कृषि विकास रणनीतिका बारे जानकारी हासिल गरी क्षमता विकास भएको छ । यसका साथै राष्ट्रिय महिला किसान मञ्चका पदाधिकारीहरुले आफ्नो मञ्चको नियमावली र आचारसंहिता निर्माण र पारित गरी लागु गरेका छन् ।

लैंगिक हिंसा विरुद्ध ऱ्याली तथा सडक नाटक

लैंगिक हिंसा विरुद्ध १६ दिने अभियानको सन्दर्भ पारेर १९ मंसिर २०७२ मा मेलम्ची नगरपालिका सिन्धुपाल्चोकमा लैगिंक हिंसा विरुद्ध ऱ्याली तथा सडक नाटक आयोजन गरियो । हेलम्बु, किउल, ईचोक, महाँकाल, तालामाराङ, नवलपुर र भिमटारबाट आएका सय भन्दा बढि ग्रामिण महिलाहरुले मेलम्ची बजार परिक्रमा गरी कोण सभा गरेका थिए ।

घर शान्ति नै विश्व शान्तीको आधार नाराका साथ गरिएको उक्त कार्यक्रममा सिन्धुपाल्चोक क्षेत्र नं. ३ का नेकपा एमाले, नेपाली का काँग्रेस, नेकपा एमाओवादी, राप्रपा नेपालका पार्टी प्रतिनिधिहरु सहभागी भई महिला हिंसाका विरुद्ध आवाज उठाउने प्रतिवद्धता व्यक्त गरेका थिए साथै स्थानिय तथा राष्ट्रिय कलाकारहरुले सडक नाटक प्रदर्शन गरी महिला हिंसा विरुद्ध जागरुक हुन सन्देश दिएका थिए ।

सहयोगले जुटेको आँट

भुकम्पमा घर ढल्दा मेलम्चीकी सिरमाया तामाङको ढाड, टाउको र हातमा ठुलो चोट लाग्यो । पानी समेत निल्न नसक्ने अवस्थामा पुगेकी सिरमाईलाई ४ दिन पछि अस्पताल पुऱ्याईयो । घर त ढल्यो नै, अन्न समेत पुरिएको अवस्था थियो । भन्छिन्- 'बाँचिन्छ जस्तो लागेन । श्रीमानले मकै खोतलेर पीठो ल्याई खोले खाएर बसौला भनी सहानुभुती दिन्थे ।'

कुचिएका जस्तापाता र त्रिपालले २ हप्ता पछि छाप्रो हाले पनि हावाहुरी र पानीले निकै दुःख दियो । तत्काल घर बनाउन सक्ने उनको अवस्था थिएन । घर बनाउन भन्दा पनि अब कसरी बाच्ने भन्ने पिरलो थियो उनका परिवारलाई । त्यतिनै बेला एक्सनएड नेपाल र सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्रले अस्थाई आवास निर्माणको लागि गाउँमै जस्तापाता र निर्माण सामाग्री सहयोग गर्दा सिरमाईको परिवारलाई ठुलो भर भयो । तामाङ भन्छिन- 'हामीले सामान मात्र हैन घर पनि पायौं । अहिले उनको दुईपाखे अग्लो घर छ । तालामाराङको चाँपाबोटमा सञ्चालन हुने मखमली छलफल चौतारीमा सिरमाई दैनिक सहभागी हुन्छिन् । छलफलमा महिला अधिकारका कुरा, हरेक दिदी बहिनीहरुसँगको छलफलले पीडा भुल्नुको साथै नयाँ कुरा सिकेको बताउछिन् । हातका औला नचल्ने भएकी सिरमाई खेतीको काम गर्न नसक्ने भएकी छन् तर सामुदायिक आत्मनिर्भर केन्द्रको सहयोगमा बाखा पालेर जीविका चलाउने आँट गरेकी छन् ।

भुकम्प पुनस्थापना

प्रारम्भीक बाल विकास, अस्थाई शिक्षण केन्द्र र महिला सुरक्षित केन्द्र निर्माण

सिन्धुपाल्चोक- तालामाराङको कोलेचौर, महाँकालको भञ्याङ, किउलको चित्रे, हेलम्बुको देउराली प्राथमिक विद्यालय र ईचोकको महेन्द्र उच्च माध्यामिक विद्यालयमा प्रारम्भीक बाल विकास केन्द्र एवं अस्थाई शिक्षण केन्द्र निर्माण भएको छ जसबाट ६३४ जना विद्यार्थी लाभान्वित भएका छन् ।

त्यसैगरि तालामाराङको चापाबोट, महाँकालको मरम्ची, ईचोकको मानडाँडा र हेलम्बुको तिम्बुमा महिला सुरक्षित गृह निर्माण भएको छ । समुदायसँगको समन्वयमा निर्माण गरिएको उक्त सामुदायिक गृहबाट २३३ परिवारका महिला लाभान्वित भएका छन् । महिला अधिकार सम्बन्धी छलफल चलाउने र विपदको बेलामा उपयोग गर्ने उदेश्यले सुरक्षित गृहको निर्माण गरिएको हो ।

कामका लागि नगद, निर्माण सामाग्री र ब्ल्याङकेट, सोलार बत्ति वितरणः

सिन्धुपाल्चोक- मेलम्ची नगरपालिका वार्ड नं. १ र २ का भुकम्पबाट प्रभावित ४२६ परिवारलाई कामका लागि नगद कार्यक्रम अन्तर्गत रु. १५,००० का दरले जम्मा रु. ६३ लाख ९० हजार उपलब्ध गराइयो । अस्थाई आवास निर्माण सम्पन्न भएका घरधुरीलाई निर्माण पछिको अनुगमनको आधारमा सामुदायिक पुनर्निर्माण समितिको अगुवाईमा चेक वितरण गरिएको हो । नगद पाउनेमा २९६ महिला र १३० पुरुष परिवार छन् ।

त्यस्तै हेल्पएज ईन्टरनेशनल र एक्सनएड नेपालको सहकार्यमा हेलम्बु, किउल, महाँकाल,ईचोक र तालामाराङका गरी जम्मा ४,४५६ भुकम्प प्रभावित परिवारलाई प्रति परिवार २-२ वटाका दरले ८ हजार ९ सय १२ वटा ब्ल्याङकेट वितरण गरिएको छ । तत् गाविसका १२५५ जेष्ठ नागरिक परिवारलाई सोलार बत्ती पनि वितरण गरिएको छ ।

एक्सनएड नेपालको सहकार्यमा ईचोक गाविस र हेलम्बु गाविसका ७६८ परिवारलाई २-२ बण्डलका दरले १५३६ वण्डल जस्तापाता र ७६८ सेट निर्माण सामाग्री सहयोग गरिएको छ ।